

izpit iz zgodovine in lingvistike. Ivan Slamnig se ne vda! Zatorej klobuk dol pred Slamnigom, ki ve, kje je rešitev: »I slovenski i makedonski jezik mogli bi se pravopisno mnogo više približiti srpskom i hrvatskom.« Ne samo »mного više približiti«, marveč tudi: »Zapravo bi se, na primjer, i u slovenskom i u hrvatskom mogao sprovesti načelno isti pravopis... Zašto ne bi i Slovenci usvojili asimilaciju konsonanata u pismu, naš princip pisanja j između vokala i tome slično? Zašto da oni stoje po strani?«

Saj res: »Zašto da oni stoje po strani?« Ta »oni« smo mi, Slovenci. Res, nobenega razloga ni, da stojimo »po strani«, vsaj nobenega pametnega razloga ne, se pravi nobenega lingvističnega razloga, samo nekakšni patriotski, kulturno zgodovinski, politični in celo (sic!) socialni razlogi nas ovirajo in treba bo natanko pogledati, kaj se za njimi pravzaprav skriva. Vrag vedi, kakšne nečednosti bi odkrili tam zadaj, da o Prešernu sploh ne govorimo. Naj nam bo še tako neprijetno, nič ne pomaga, ne smemo več stati ob strani, pa konec.

»Reda treba da bude« in zato: »Približavanje pravopisa moglo bi se, dakle izvesti, na jednom širem, općejugoslavenskom planu i ne vidim (t. j. Ivan Slamnig, ki ne vidi) pravog razloga, zbog kojega se na tome ne bi nastojalo.«

Klobuk dol pred Slamnigom, ki ne vidi, in tudi pred redakcijo *Republike*, ki prav tako ne vidi.

Dušan Pirjevec

ZAPISKI

VLOGA INTELEKTUALCA V SOCIALISTIČNI DRUŽBI

Francoska revija »Les Temps Modernes«, ki jo izdaja pisatelj Jean-Paul Sartre s krogom svojih somišljenikov in ki ni posvečena samo literaturi, ampak odmerja velik, če ne celo pretežen del svojega prostora razpravi o perečih vprašanjih sodobne družbe, je v eni izmed zadnjih števil¹ objavila nekaj prispevkov iz Jugoslavije. To so prevodi Krleževega odlomka »Moskva 1925«, odlomka Davičevega romana »Beton in kresnice« in polemičnega esejja Petra Šegedina »Tabu«. Hkrati s tem beremo v reviji tudi odgovore Marka Ristića, Josipa Vidmarja, Marjana Matkovića in Dobrice Čosića na anketo o vlogi intelektualca v socialistični družbi.

V uvodu k tej anketi pravi uredništvo: »Gibanje za ‚destalinizacijo‘ v ZSSR in v državah ljudske demokracije, oktobrski revoluciji na Poljskem in na Madžarskem so pokazali na pomemben vpliv, ki ga imajo intelektualci v socialističnih družbah. Nedavni ukrepi na Kitajskem, v Češkoslovaški in Vzhodni Nemčiji proti nekaterim izmed njih ta vpliv še potrjujejo. Pa tudi gonja, ki se je sprožila v socialističnem taboru proti tako imenovanemu ‚revizionizmu‘, postavlja pred te intelektualce na bolj ali manj grob način vprašanje o njihovi odgovornosti.«

¹ Les Temps Modernes. Revue mensuelle. 14e année. N° 150-151.

Uredništvo revije »Les Temps Modernes« je zastavilo jugoslovanskim pisateljem štiri vprašanja, ki naj bi poskušala — kot pravi uredništvo — to odgovornost opredeliti. Ta vprašanja so naslednja:

»1. Kako pojmuje vlogo intelektualca v socialistični družbi?

2. Ali mora imeti po vašem mnenju socialistična država na kulturnem področju ideološko ‚linijo‘? Če, katero? Če ne, zakaj ne?

3. Kakšna je po vašem mnenju odgovornost intelektualca, člana komunistične partije? V kakšni meri lahko ta odgovornost vpliva na opravljanje njegovega umetniškega, pisateljskega itd. ‚poklica‘?

4. Ali natančneje: kako spravljate v sklad izvrševanje svojega pisateljskega poklica z določenimi (v najširšem pomenu besede) ‚vzgojnimi‘ prizadevanji sleherne socialistične države?«

Na prvi pogled je očitno, da načenja ta anketa zelo subtilna, a hkrati tudi zelo važna in zelo boleča vprašanja. Boleča ne zaradi tega, ker bi socialistična teorija teh vprašanj ne bila obravnavala in ne dajala v načelu popolnoma jasnih in dovolj nedvoumnih odgovorov nanja, marveč boleča predvsem zaradi tega, ker je zlasti v nekaterih vzhodnih državah konkretna, vsakdanja družbena praksa s svojim enookim državnim pragmatizmom in političnim utilitarizmom ta vprašanja izmaličila in zaostrila. Tako se je zgodilo, da se je v teh deželah intelektualec, posebej pa še pisatelj, znašel v položaju, ko bi se moral iz iskalca in izpovedovalca osebno doživete resnice o življenju in svetu, kar naj bi ali kar je vsaj v načelu zmerom bil, spremeniti zgolj v razglaševalca in ilustratorja že splošno sprejetih in priznanih ali uradno zaželenih in priporočenih resnic, s čimer bi se svojemu pravemu poklicu dejansko odrekel.

Pri tem pa ni toliko zaskrbljujoče dejstvo, da protislovje med uveljavljeno resnico današnjega in nepriznana, morda še ne čisto do kraja odkrito resnico jutrišnjega dne sploh obstaja in da si nova resnica s težavo utira pot, saj je ta spor imanenten sleherni družbi, in če ga poznajo tudi mlade socialistične državne tvorbe na prehodu iz razredne v brezrazredno družbo, je to samo dokaz, da se življenje v njih ni ustavilo, ampak da se pomika naprej in si išče novih, boljših in ustrežnejših oblik. Kar je pri tem zaskrbljujočega, je predvsem dejstvo, da dobiva ta spor z intervencijo države ponekod tako nestrpne, grobe in tudi nečloveške oblike, da je ta spor za šibkejšega udeleženca, se pravi za razumnika, največkrat tako tragično brezizhoden, da ga tira v molk, v moralno kapitulacijo in samomor, in da so te države, s tem da so se odločile za socialistično graditev, sicer v veliki meri sprostile in razvile svoje produkcijske sile, niso pa, še zdaleč ne, omogočile niti približno enakovredne sprostitev svojega duhovnega ustvarjanja in razvoja. V tem oziru predstavlja edino resnično izjemo leninska kulturna politika v dvajsetih letih, ki je kljub tedanjim težkim materialnim in političnim pogojem, kljub kaotičnemu intelektualnemu ozračju porevolucijskega časa in kljub temu, da se je uveljavljala le kratko dobo, znala kulturnemu ustvarjanju zagotoviti vsestransko in v resnici bujno rast, ne da bi zaradi tega odstopala od svojih načelnih stališč. In če se danes jugoslovanska kulturna politika, kakršna je izražena v programu Zveze komunistov, sprejetem na VII. kongresu, oslanja na to rodovitno leninsko tradicijo, s tem ne sledi samo notranjim zakonitostim jugoslovanskega družbenega razvoja, ki odvzema državi značaj posebne »sile nad družbo«, ampak hkrati tudi omiljuje prej nakazano protislovje in ga zavrača v njegove naravne meje.

Čeprav se vprašanja, ki jih je revija »Les Temps Modernes« zastavila jugoslovanskim pisateljem, nanašajo na konkretno družbeno prakso socialističnih dežel, bi bilo vendar napak misliti, da so to vprašanja, ki zadevajo zgolj zavest intelektualcev socialističnega sveta. Že anketa, ki nam daje povod za ta bežni zapisek, dokazuje, da vznemirjajo ta vprašanja razmišljujoče ljudi po vsem svetu in da so občutljivi zanja toliko bolj, kolikor bolj je materialno in duhovno razvita dežela, ki ji pripadajo. Pri tem kajpa ne mislim na tiste časnikarje in časnikarčke na zahodu, ki nestrpno preže na vsak utrinek, ki kane z vzhoda, zato da ž njim brž spet podnetijo in poživijo plamen hladne vojne, pač pa mislim na tiste intelektualce zahodnega sveta, ki so socialisti, in pa na tiste — in teh ni malo — ki kljub takim ali drugačnim nazorskim pridržkom niso nasprotniki socializma, temveč so se sprijaznili ž njim, ga v sebi sprejeli ter ga priznavajo za realnega in zgodovinsko zakonitega naslednika kapitalističnega sveta in za edino mogočo perspektivo jutrišnjega dne. Razumljivo je, da tem intelektualcem ni vseeno, kakšen bo ta jutrišnji dan, ki bo slej ko prej vstal tudi nad njihovo deželo, ali bo siv, pust in mračen kot zgodnje jutro na mestnem dvorišču ali pa bo vabljev in svetel in poln obetov in semen in žive ustvarjalnosti. V tem smislu, mislim, da je treba razumeti tudi pobudo, ki jo je dala revija »Les Temps Modernes« s svojo anketo.

Drago Šega

DVA ODGOVORA NA ANKETO V REVIJI »LES TEMPS MODERNES«

1

Mislim, da je vloga razumnika v socialistični družbi taka kakor v vsaki drugi družbi, namreč biti družbi zavest in vest. In to v vsakem primeru, se pravi, naj družba to hoče, želi, dopušča ali ne. Zavest in vest, Nemara sta ta dva pojma nekak pleonazem, vendar se mi zdita potrebna oba. Današnji intelektualci socialistične družbe si je predvsem svest, da socialistične družbe pravzaprav ni ali še ni, da obstoje njena načela in volja za njih realizacijo; da socialistična družba kvečjemu šele nastaja in da jo je treba šele graditi, in to z vso mogočo previdnostjo, razumnostjo in človečnostjo. Sodeloval bo pri tem velikem delu s svojo vednostjo o težnjah družbe, o njenem dejanskem stanju in o globljih potrebah človeka ter bo z vso svojo vestjo zaposlen s presojanjem skladnosti in neskladnosti med družbo in posameznikom in z ocenjevanjem skladnosti in neskladnosti vsakega dejanja družbe z njenimi osnovnimi težnjami v vseh sferah njenega snovanja. Biti mora tedaj poznavalec in sodnik družbe in človeka ter razsodnik med njima.

2

Tu je potrebno točno razlikovanje: socialistična država je samo izvršilni aparat socialistične družbe. Državni aparat, naj je že njegova struktura taka ali taka, seveda ne sme imeti v območju kulture ideološke »linije«. Zakaj ne?

* Zaradi omejenega prostora objavljamo dva izmed štirih odgovorov na anketo v reviji »Les Temps Modernes«. — Op. ur.